

Küreselleşme Çağında Barış: Kimle Nasıl?¹

Canani Kaygusuz

Yrd. Doç. Dr.
On Dokuz Mayıs Üniversitesi
PDR Anabilim Dalı
E-posta: cananikaygusuz@hotmail.com

Özet: Bu incelemede, öncelikle küreselleşme söyleminin kim için neyi ifade ettiği ele alınmıştır. Bu söylemin arkasında örtük olarak yürütülen uluslararası hegemonya mücadelelerinin açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, küreselleşmenin çifte anlamı irdelenmiştir. Çalışmada ayrıca, küreselleşme döneminin en yoğun olarak kullandığı barış söyleminin küresel dünyanın yaygınlaştırdığı eşitsiz gelişme ortamında mümkün olup olamayacağı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, barış, değişim, savaş

Peace in the Era of Globalization: With Whom and How?

Abstract: In this article, what the "expression" of globalisation means and for whom is dealt with firstly. It aims at uncovering the international hegemonial challenges carried out tacitly behind those expressions. In this context, the double meaning of globalisation is investigated. Besides, it was discussed if "peace" –expression of which is widely used in the globalisation process- would be possible in the atmosphere of unequal development that became widespread in the global world.

Keywords: Globalization, peace, change, war

Giriş

Dünya değişiyor... Bu değişime çoğunlukla farklı cenahlardan bakanlar farklı anlamlar yüklüyor. Değişen dünyanın kimlerin çıkarına ya da aleyhine değiştiğinin gizlenebilmesi için kavramlar değiştiriliyor, kavramların içi boşaltılıyor... Artık savaşlar, 'diktatörlüklerin dağıtılması' adı altında barış söylemine; giderek güçlenen diktatoryal eğilimler ise, artık, 'çoğunluk=demokrasi' özdeşliği üzerinden demokrasi söylemine daha fazla dayandırılmaya çalışılır oldu. Özellikle kapitalist üretim ilişkilerinin sıkıştığı ve

¹ Bu yazı 2004 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesinde gerçekleştirilen XIII. Ulusal Psikoloji Kongresine sunulan serbest bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonudur.

kendine alan açmaya çalıştığı her durumda, barış adı altında yeni bölgesel savaşlar kızıştırılıyor. Kızıştırılan bu bölgesel savaşlarda gerekçe hazır; 'diktatörlükler çağını bitiriyoruz'. Halkların binlerce yıllık ortaklıklarının altı oyuluyor. Gene gerekçe hazır; 'demokrasi getiriyoruz'.

Birbirine düşürülmek istenilen halklara, daha fazla demokrasi ve dünya barışının korunması adı altında propagandif söylemlerle yaklaşıyor; "Dünya küreselleşiyor" deniliyor. "Artık herkes dünyadaki olup biten her şeyden nasibini eşit oranda alacak; ekmek, barış ve demokrasi paylaşılacak" diye söyleniyor, ama 'yoksulluk, ölüm ve acı' her nedense sürekli belli coğrafi bölgelerde kol geziyor.

Bu çelişkileri görenlerin ve acımasız savaşın engellenmesi için yola çıkanların yolları kesiliyor; barış umudunu korumak isteyenler umutsuzluk ortamına çekiliyor. Kapitalist işleyiş sürecinin yarattığı hoşnutsuzluklar her teşhir olduğunda, bütün *ideolojik aygıtlar* kullanılarak yeni kavramlar türetiliyor ve bu kavramlar eşliğinde yeni bir döneme giriliyormuş izlenimi yaratılarak kitle bilinci sürekli bulanıklaştırılıyor.

Son 50 yıldır, postmodernite, globalizm ve küreselleşme kavramları bazen hep birlikte, çoğunlukla iç içe geçmiş biçimde birbirlerinin yerine kullanılarak dünya anlamlandırılmaya çalışılıyor. Daha doğrusu, dünyadaki kapitalist işleyiş sürecinin tahrifatlarına paralel olarak kapitalizme giderek artan öfke yüzünden, sanki dünya kapitalizmin azgın ve parçalayıcı pençesinden kurtulmuş ve daha adil 'yeni bir dünya' kuruluyormuş gibi bir esin inşa edilip yayılmaya çalışıyor. Bu bağlamda, yeni dönem yayılcı politikalara 'kılıf' giydirmek için *geç-kapitalizm*² kavramı unutturuluyor. Küreselleşme, postmodernizm, globalizm kavramlarının 'çığırından çıkmış dünya' için barış ve demokrasi anlamına geldiği vazediliyor. Tüm bu söylemler doğru mu? Değilse neyi hedefliyor?

Bu inceleme, küreselleşme olgusunun neyi ifade ettiği konusundaki tartışmaların ve bu tartışmalardan yola çıkarak, küreselleşen dünyada barış umudunun korunup korunamayacağını değerlendirilmesini hedeflemektedir. Bu bağlamda, bu incelemede, küreselleşmenin ne olduğu ya da ne olmadığı öncelikle ele alınmakta, küreselleşme sürecinde neyin neyi *imlediği*

2 Burada uzun uzadıya tartışılması mümkün olmayan geç kapitalizm kavramı; kapitalizmin bugünkü hali 19. veya 20. yüzyılın ilk yarısının kapitalizminden bazı unsurları bakımından ayrılsa da, gerek gelişmiş kapitalist ülkelerde gerekse geri kalmış/bıraktırılmış ülkelerde kapitalist işleyiş sürecinin ana şemasının değişmediği; eşitsiz gelişme nedeniyle emek-sermaye çelişkisinin ve bu bağlamda paylaşım sorunlarının devam ettiği, bu paylaşım sorunları nedeniyle, gerek herhangi bir ülkenin kendi sınıfları içindeki kısmi uzlaşmanın ve gerekse ülkelerarası ittifak zeminlerinin sürekli sallantılı olduğu, tüm değişim dönüşüm söylemlerine rağmen kapitalizmin halen emperyalist yayılcı politikalarını sürdürdüğü/sürdüreceği iddiası üzerine kuruludur. Bu teorik çerçeve, sermaye birikiminin uzun dönemli eğilimlerine ve dinamiklerine uygulanarak, Kapitalist üretim tarzının somut tarihinin, bu üretim tarzına içkin hareket yasalarıyla nasıl belirlendiğinin gösterilmesi ve soyut ve somut öğeler arasındaki ara halkaların anlaşılmasını amaçlar (Ayrıntılı bilgi için bkz: Jameson, 1991; Mandel, 2008).

tartışıldıktan sonra, küresel çağda barışın sağlanıp sağlanamayacağı irdelenmektedir.

Küreselleşme Nedir?

Küreselleşme, sosyal bilimlerin son yıllarda üzerinde en fazla durduğu bir kavram ve konu alanı olmasına rağmen, henüz tanımı üzerinde bile anlaşılammış bir kavramdır. Kavramın tanımı üzerinde bile uzlaşmaya varılamamasının nedeni önemli oranda küreselleşmeye hangi cepheden bakıldığıyla ilgilidir ve özünde bu anlaşmazlık hala kavramın propandatif içeriğine karşı *direniliyor* olduğunu göstermesi bakımından iyidir. Bu anlaşmazlık, kavramın *kutsanmadığının* göstergesi olarak da okunmakta ve kavrama giydirilen olumlu anlamların henüz *ezberlenmediğinin* göstergesi olarak da değerlendirilmektedir.

Yaygın sava göre, ulusal kültür, ulusal ekonomi ve ulusal sınırların çözüldüğü, sosyal hayatın bir bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği bir çağda yaşıyoruz (Hirst ve Thompson, 2000:26). Gene yaygın kanıya göre, bu süreç sadece ekonomik alanda değil, politik, kültürel ve sosyal alanda da hızlı değişimi beraberinde getirmekte, bu değişim özünde 'iyiye' doğru işlemekte, bir anlamda 'uygar' dünyanın dışında duran dünyayı 'uygarlaştırmaktadır'. Küreselleşmeye, dünyanın uygarlaştırılmasının yeni bir durumu gözüyle bakanlar küreselleşmeyi, dünyanın uygarlaştırılmasının diğer yönleri deşifre olana kadar) batı modernitesine dayalı demokrasi, özgürlük, eşitlik türünden egemen değerlerin batı dışı coğrafyalara yayılmasının ve böylelikle dünyanın daha fazla eşitlikçi, özgürlükçü ve demokratik özellikler sergileyen bir yer haline gelmesinin bir aracı olarak algılamaktadırlar. Bu bakış açısından küreselleşme, modernitenin temel değerleriyle batı-dışı toplumların buluşmasının ve modern toplumsal ilişkilere batı-dışı bireylerin katılmasının en temel argümanı olarak dillendirildi ve küreselleşme söylemi, yoğun toplumsal hoşnutsuzlukların yaşandığı yerlerde bir kurtarıcı *mitine* dönüştürüldü. Küreselleşmiş bir dünyaya katılarak yaşama arzusu, yaşanan toplumsal hoşnutsuzluklardan kurtulmanın neredeyse tek geçerli yolu olarak kitlelere taşındı. Bu bakış açısından küreselleşme, işsize iş, yoksula aş, hastaya derman olmanın neredeyse tek geçerli yoluymuş gibi gösterildi/gösteriliyor. Bu küresel rüzgâr girdabında birçok ülke yaşamın her alanındaki ulusal politikalarını, küresel dünya politikalarına bağladı/bağlıyor.

Küreselleşme konusunda ileri sürülen ve küreselleşmeye olumlu anlamlar yükleyen bu türden görüşlerin karşısında, küreselleşmenin geniş kitleler için zaten var olan sorunların derinleşmesi dışında bir anlam ifade etmeyeceğini öne süren görüşler de, özellikle 1990'lı yıllardan sonra daha fazla toplum bilim literatüründe yer aldı. Batı patentli olduğu iddia edilen demokratik değerlerin batı-dışı coğrafyalara yayılması söyleminin küreselleşmenin gerçek yüzünü göstermediği; bilakis, küreselleşmenin dünyanın yoksullaştırılmış coğrafyaları için daha fazla yoksulluk ve daha fazla savaş önermek dışında bir işlevi olmadığı türünden temel saptamalar da,

özellikle Doğu Bloğunun çökmesinden ve bir anda savaşın Doğu Avrupa'yı ve Kafkasya'yı sarmasından sonra, küreselleşme eleştirilerine odaklanan çalışmalar tarafından yapıldı/yapılmaktadır.

Küreselleşmenin dünya üzerinde yarattığı hoşnutsuzluklar üzerine temellenen eleştirel çalışmalar, ağırlıklı olarak küreselleşen dünyanın ekonomik panoramasından yola çıkarak küreselleşme sürecinin dünyayı ve insanlığı nasıl bir felakete sürüklediğini göstermeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda, küreselleşme eşitsiz kapitalist gelişmenin oluşturduğu toplumsal hoşnutsuzluklarını gizlemek için türetilmiş/uydurulmuş bir kavram olarak ele alınmış; küreselleşmenin, özünde, bunalıma girmiş kapitalist üretim ilişkilerinin bunalımı aşmak üzere geliştirmeyi hedeflediği yeni sömürü ilişkilerini gizlemek için bir payanda olarak ortaya atıldığına sıklıkla vurgu yapılmıştır.

Bu eleştirel çalışmalar, küreselleşmenin yeni bir söylem olmasına rağmen, yeni bir duruma işaret etmediği hususunda giderek daha fazla fikir birliğine yönelmiştir. Bugün yaklaşık altmış yıllık toplumsal süreci açıklamak için kullanılan küreselleşme kavramının, aslında, yüzlerce yıl geriye götürülebileceğini birçok yazar/düşünür (Robertson, 1999; Erkızan, 2002; Tözüm, 2002; Kobbly; 2005) savunmaktadır. Bunlar içinde özellikle küreselleşmenin ayrıntılı tarihsel bağlamını ortaya çıkarmaya çalışan Robertson, küreselleşmenin, birbirine bağlı olan ancak birbirinden belli oranlarda farklı özellikler taşıyan beş dönem içinde incelenebileceğini öne sürmektedir. Robertson, Avrupa'da 15. yüzyıl ile 18. yüzyıl arasında ulus toplulukların yavaş yavaş ortaya çıkışı, Katolik kilisenin etkinlik alanının genişlemesi, birey anlayışının ve insanlığa ilişkin düşüncelerin öne çıkışı, güneş merkezli dünya kuramı ve modern coğrafyanın başlaması gibi gelişmelerin olduğu dönemi küreselleşmenin **oluşum dönemi** olarak ele almakta; 18. yüzyılın ortalarından başlayarak 1870'li yıllara kadar süren ve ulusçuluk fikirlerinin ve uluslararası ilişkiler kavramının billurlaştığı, Avrupa dışı toplumların uluslararası topluma kabul edildiği, iletişim gibi konuların uluslararası sözleşmelere bağlandığı ikinci dönemi ise, **başlangıç dönemi** olarak nitelendirmektedir. Robertson'un **yükseliş evresi** olarak nitelediği küreselleşmenin üçüncü dönemi, ağırlıklı olarak, modernlik sorununun tartışıldığı, *kabul edilebilir* bir ulus toplumun doğru taslağının çıkarılmaya çalışıldığı, insanlığa ilişkin fikirlerin uluslararası toplum tarafından ortak bir değer olarak ele alındığı, Hıristiyan Birliği hareketinin yükseldiği, Nobel Ödülü ve Olimpiyatlar gibi küresel yarışmaların başlatıldığı 1780-1920 yılları arasına denk düşmektedir. Robertson tarafından **Hegemonya –için-Mücadele Evresi** olarak nitelendirilen 1920-1960 yılları arasındaki dördüncü dönemde, Milletler Cemiyeti, ardından Birleşmiş Milletler kurulmuş, bu döneme, çatışan modernlik anlayışları (müttefikler ve miğfer devletler), Soğuk Savaşın en üst düzeye tırmanması, soykırımlar, atom bombasının kullanılmasının getirdiği tartışmalar damgasını vurmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi, küresel iletişim araçlarında hızlı artış, toplumsal cinsiyet, etnisite, insan hakları tartışmalarının uluslararası toplumun gündemine

düşmesi, çevre hareketlerinin derin etkisi ile bir *türler topluluğu* olarak insanlığa ilişkin kaygıların yayılması, sivil dünya ve dünya yurttaşlığı gibi alanlara ilginin artması vb. pratiklerin yaşandığı 1960'tan bugüne olan son dönemi Robertson küreselleşmenin **Belirsizlik Evresi** olarak ele almıştır. Bu ayrıştırmayı bir taslak olarak sunan Robertson, küresel sistemin sanıldığından çok daha karmaşık pratiklerle dolu olduğunu vurgulamaktadır (Robertson, 2002: 99-102).

Erkızan, (2002: 66-67), küreselleşmenin özü itibari ile, kendini ekonomik, sosyal ve düşünsel olarak az gelişmiş ülkelere empoze eden gelişmiş ülkelerin başlattığı bir olay olduğunda ve 1400-1750 yılları arasında kendini somutlaştıran bireyselci, hümanist ve ulusal söylemlerle başlayan bir toplumsal ilişkiler biçimi olarak ele alınması gerektiğinde ısrarlıdır. Modernite kuramlarının öncülerinden sayılan ve çoğu kez küreselleşme yanlısı söylemlerle sosyal bilimlerde kendine yer bulan Giddens (1994:27) bile, küreselleşme-kapitalizm bağlantısını görmezden gelememekte ve "modernleşmenin bir devamı olan küreselleşme, kapitalist modernitenin kendini ekonomik, politik ve kültürel bağlamda yeniden kurmasından başka bir şey değildir" demektedir.

Küreselleşme-kapitalizm ilişkisi konusunda en açık yazanlardan biri olan ve küreselleşme karşıtlığını gizlemeyen Amin, küreselleşmeyi gelişmiş üç kutuplu (ABD, AB ve Japonya) kapitalist ekonominin karşılıklı bir içiçe geçmesi, dolayısıyla tekelleşme süreci olarak ele almakta; küreselleşmenin özünde bir dünya düzenine değil, dünya üzerinde eşitsiz gelişmelere yol açması ve toplumların kutuplaşmasına kaynaklık etmesi yüzünden bir *dünya düzensizliğine* işaret ettiğini öne sürmektedir (1999:10; 2002:37). Benzer bir düşünüş tarzı içinde Kızılçelik (2003:56-62), günümüz dünya sistemine vücut veren küreselleşmiş kapitalizmde teknoloji, finans, doğal kaynakların tekelleri kullanımı, kitle iletişimi-medya ve nihayet kitle imha silahlarının kapitalist ülkelerin tekelinde bulunduğunu; bu beş alanda var olan tekelin zaten eşitsiz gelişmenin yaşandığı dünyada eşitsizlikleri daha da derinleştirdiğini öne sürmekte, her geçen gün devletlerarasındaki ve devlet içindeki farklı sınıflar arasındaki ilişkilerin gerilime sürüklenmesine küreselleşmenin kaynaklık ettiğini vurgulamaktadır. Kızılçelik'e göre, küreselleşme, kapitalizmin diasporası, yani onun dünyaya dağılıp yayılması, dünyayı kuşatmasıdır (Kızılçelik 2003:19).

Bugün politik iradeden, ideolojik mücadeleden bağımsız, geri dönülemez, direnilemez, tarihsel olarak kaçınılamaz bir süreç olarak insanlığa empoze edilmeye çalışılan küreselleşmenin hiç de tarih dışı olmadığına vurgu yapan Kozanoğlu'na (2002:55) göre küreselleşme, tarihsel bir süreç olarak kapitalist üretim ilişkilerinin bir devamı niteliğindedir ve sermayenin uluslararası niteliğine bağlı olarak, sermaye önündeki ulus devlet engellerinin aşılması doğrultusunda işleyen sürecin adıdır. Küreselleşmeyi, Touraine (2001:207), saf kapitalizmin ifadesi; Wallerstein (2001:52) ise, liberalizmin 19. yüzyılın ortalarından bu yana süren küresel jeokültürü olarak ele almaktadır.

Buraya kadar küreselleşme ile ilgili öne sürülenler, küreselleşme sürecinin kapitalist genişlemenin³ bir tezahürü olduğunu ve küreselleşme tarihinin beş yüz yıllık kapitalist genişleme tarihiyle örtüştüğünü göstermektedir. Buna rağmen, dünyanın sanki yeni bir döneme girdiği; "Yeni Dünya Düzeni" denilen bu düzenin bütün dünyayı kuşatarak olumlu küresel değişimleri tetikleyeceği neden ısrarla 1980'lerden başlayarak propaganda edilmiş/edilmektedir? Bu sorunun yanıtını, 1980'lerden hemen önce kapitalizmin içine düştüğü büyük krizin kitlelerde yarattığı hoşnutsuzluklarla bağlantılı biçimde değerlendirmek gerekmektedir.

Küreselleşmenin 1980'li yıllarda dillendirilmesi, önemli oranda, 30 yıl savaşlarından⁴ sonra başlayan Soğuk Savaş yıllarının (1945-1990 arası dönem) ve özellikle de 1970'li yılların büyük ekonomik krizinin oluşturduğu toplumsal hoşnutsuzluklar yüzünden kitlelerin anti-kapitalist eğilimlerinin güçlenmesi nedeniyledir. Daha açık anlatımla, 1970'li yıllar boyunca dünya kapitalist sisteminin yeni bir durağan döneme girmesi ve halkların yoksullaşması yüzünden tüketim fazlası üretimin pazarlanmasında ortaya çıkan köklü sorunların, *her şeyi biçimlendirdiği iddia edilen ve kutsal el olarak vazedilen piyasa mekanizmalarıyla* aşılabilmesi, kitlelerde genel bir hoşnutsuzluğun yayılmasına yol açmıştır. Yoksullaşan kesimlerin yükselttiği toplumsal muhalefetin çoğu yerde devlet zoruyla bastırılması ve bu bastırımların yeniden hoşnutsuzluk üretmesi yüzünden, toplumsal hoşnutsuzluk kendi kendini besleyen bir sarmala dönüşmüş ve artan hoşnutsuzlukların kapitalizme yönelik isyanları derinleştirmesine paralel olarak, kapitalizm sadece ekonomik olarak değil neredeyse topyekûn bir toplumsal buhrana sürüklenmiştir. Kapitalizmden giderek umudunu kesen ve kapitalist işleyişi daha güçlü biçimde sorgulayan kitlelerin kapitalizmle yeniden bağlarını kurmak için, buhrana sürüklenen devletler bir yandan daha totaliter yönelimler içine girmiş⁵, diğer yandan da yeni bir döneme girildiği savı hızla kitle bilincine empoze edilmeye çalışılmıştır. Farklı yazarlar, (Kaçmazoğlu, 2002; Şeylan, 2003; Başkaya, 2002; Gündüz, 2002; Kızılçelik, 2002) kapitalizmin geniş kitlelere sürekli bir yoksullaşmayı dayatmasına paralel biçimde, bu yoksulların giderek sistem karşıtı hareketlere

³ Amin, kapitalist genişlemeyi, piyasa güçlerinin önüne çıkan her türden engeli yok etmek için ezip geçen bir makineye benzetmekte, bu türden bir genişlemenin gelişme olarak değerlendirilemeyeceğine vurdu yapmaktadır (Bkz. Samir Amin, *Küreselleşme Çağında Kapitalizm*. (çev: Vasif Erenus). Sarmal Yayınevi, 1999. İstanbul).

⁴ Otuz yıl savaşları, 1914-1945 yılları arasında süren, parçalanan imparatorlukların yeni egemen unsurlarının kendilerini eski sınırlarına yeniden kavuşturmak için fırsat kolladığı, dünyanın yeni egemen güçlerinin (özellikle İngiltere ile ABD ve giderek Sovyetler Birliği) ise egemenliklerini sürekli hale getirmek üzere sürekli diken üstünde durduğu, iki büyük dünya savaşını da kapsayan dönem için kullanılmıştır.

⁵ Türkiye'de 1970'lerin bir yandan anti-kapitalist muhalefet yılları, diğer yandan 'kuyruklar dönemi' olarak anılması; 24 Ocak 1980 kararlarıyla krizin faturasının yoksul kesimlerin sırtına yüklenilmeye çalışılması, bu kararlara yönelik muhalefetin kırılması için hemen ardından 12 Eylül 1980'de askeri ihtilalin gerçekleştirilmesi... ve oradan bugünlere gelen süreç. Bu türden toplumsal görüntüler, önemli oranda kapitalizmin kendini yeniden inşa etmesi için başvurduğu eylemsel ve propagandif yeniden yapılanma süreciyle yakından ilgilidir. (24 Ocak 1980 kararlarıyla ilgili bkz. Fikret Başkaya, *Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu*, Özgür Üniversite Yayınları, 2002, Ankara)

yönelmesinin önünü tıkamak için kapitalizmin yeni söylemlere ihtiyaç duyduğunu; kapitalizmin yeni yayılma söylemi olarak küreselleşme kavramına sarıldığını iddia etmektedirler. Sisteme yönelik tepkilerin bir süre daha ertelenmesinin gerçekleştirilmesi için, küreselleşmenin yeni bir dönemi imlediği ve geniş kitlelerin lehine bir durummuş gibi kitle bilincine enjekte edildiğini öne süren yazarlar, *küresel köyün* her gün içinde geçtiği durumun, küreselleşmenin karanlık yüzünü her gün biraz daha fazla ortaya koyduğunu da ifade etmektedirler. Nitekim küreselleşme yanlılarının dillerinden düşürmediği, 'insan için iyi olan her şeyin ve her türden zenginliğin tüm insanlıkça paylaşılması' iddiasının, sadece ekonomik verilere bakıldığında bile, hiçbir geçerliliği olmayan- slogan olmanın ötesine geçmeyen- boş bir iddia olduğu görülür. Kaldı ki, küreselleşme sadece ekonomik temelde eşitsiz gelişmeye yol açmamakta, toplumları sosyal/kültürel/politik ve psikolojik olarak da ciddi biçimde zorlamaktadır. Çünkü küreselleşme, gerçekten küresel bir harekettir ve ekonomik ilişkiler aracılığı ile girdiği yerlerde politik, kültürel ve psikolojik dönüşümlere/sorunlara da kaynaklık etmektedir.

Küreselleşen Dünya: Genel Görünüm

Küreselleşmenin ekonomik bağlamda nelere yol açtığını anlamak; onun gerçekten de dünyada sağlıklı bir ekonomik gelişmeye kaynaklık edip etmediğini sorgulamak ve dahası yoksul coğrafyalar için bir kurtuluş miti olup olamayacağını tartışmak yazının kapsamını zorlarsa da, küreselleşmenin dillendirildiği 1980 sonrası ve öncesi karşılaştırmaları aracılığı ile küreselleşme sürecinin genel olarak aşağıdaki fotoğrafını çıkarabilmek mümkün.

1980'den önce, Dünyada yoksul ülkeler grubu dünya nüfusunun yüzde36'sı civarındadır ve aynı dönemde yoksul ülkeler grubu dünya nüfusunun toplam gelirinin yüzde 6.3'üne sahiptir. 2000 yılında yoksul ülkelerin dünya nüfusu içindeki payı, yüzde 40.6'ya yükselmiş, aldıkları pay ise, yüzde 6.3'ten yüzde 3.4'e gerilemiştir. Yani yoksul ülkelerin Dünya nüfusundaki oranı yaklaşık yüzde beş artmış, Dünya gelirlerinden aldıkları pay ise neredeyse yarı yarıya azalmıştır. 1960 yılında Dünya nüfusunun en zengin yüzde 20'si ile en yoksul yüzde 20'si arasındaki fark 1'e 30 iken; bu fark 2000'li yıllarda 1'e 82'ye çıkmıştır. Çokuluslu şirketler 1983'ten bugüne dünya ticaretinde 5, dünya üretiminde 10 kat büyümüş; 1982-1990 yılları arasında Güney Ülkeleri Kuzeye 1.345 milyar dolar borç ödemesine rağmen aynı dönemde borçları 900 milyar dolardan 1.470 milyar dolara yükselmiştir (Demirer, Turan ve Toronoğlu, 2002:47). Yine, Dünya Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) büyümesi 1990-1998 yılları arasında yüzde 2.5 oranında gerçekleşmiştir. Bu oran 2. Dünya Savaşını izleyen yılların en düşük oranıdır.

Dünya Bankası 1997 verilerinden oluşan 1998-1999 Kalkınma Raporuna göre, 5 milyar 229 milyon civarındaki dünya nüfusunun, 2 milyar 48 milyonu (yüzde 35.1) düşük; 2 milyar 285 milyonu (yüzde 39.2) düşük-orta; 591 milyonu (yüzde 9.8) orta; 926 milyonu (yüzde 15.8) ise yüksek gelirle yaşıyor (*Radikal Gazetesi*, 19 Ocak 1999:9). Yine, 1999-2000 Dünya

Gelişim Raporuna göre, Güney ve Doğu Asya'da 961; Avrupa'da 15; Latin Amerika'da 110; Afrika ve Ortadoğu'da 230 milyon, Dünyada toplam 1.316 milyon insan günde 1 doların altında gelirle yaşamak zorunda kalmıştır (Demirer ve Haznedaroğlu, 2002:102). Gezegendeki yaklaşık 6 milyar insanın 5.5 milyarı yoksullukla boğuşurken, 500 milyon insan gezegenin tüm zenginliklerinden faydalanmaktadır (Ramonet, 2002:24). Bugün Dünya nüfusunun sadece yüzde 15'ini oluşturan zengin ülkeler Dünya gelirin yüzde 80'inden fazlasına el koymakta (Başkaya, 2002:68), dört yüz elli küresel milyarderler kulübü üyesi, dünya servetinden, dünya nüfusunun yüzde 56'sını oluşturan düşük gelirli ülkelerin toplam milli gelirlerinden daha fazla pay almaktadırlar (Chossudovsky, 2002:56). Yine küreselleşmenin yoksul ülkeler için iyi gelecek sunacağına ilişkin propagandaların yayıldığı bugünün dünyasında, dünyanın en zengin 15 kişinin geliri Kara Afrika ülkelerinin tümünün milli gelirinden yüksektir ve Dünyanın en zengin 225 insanının varlığının yüzde 4'ü bütün dünyadaki insanların sosyal gereksinimini karşılayacak durumdadır (*Cumhuriyet*, 8 Nisan 1999:2). Dünyadaki en zengin 225 kişinin toplam serveti 1 trilyon doları geçmektedir ve bu rakam dünyanın en yoksul 2,5 milyar insanının toplam yıllık gelirine eşittir. En yoksul 48 ülkenin toplam üretim değeri dünyanın en zengin üç kişinin toplam varlığından daha azdır (Çağlı, 2005). Dünya ekonomisinin önemli bir kısmını az sayıda şirket yönetmekte ve denetlemektedir. Tekellerin büyüklükleri öyle noktalara gelmiştir ki, örneğin General Motors ve Ford Company'nin toplam gelirleri tüm orta ve güney Afrika'nın gayri safi yurtiçi hasılasını aşmaktadır. Gıdacı ve perakendeci WalMart şirketinin "ekonomi"si İsrail, Polonya ve Yunistan'ı içeren pek çok ülkeden daha büyüktür (Yıldırım, 2001).

Üretim alanında var olan ülkeler ve bölgeler arası bu eşitsizlikler, tüketim alanında da kendini gösteriyor. Dünyadaki mal ve hizmet üretiminin yüzde 80'ini Kuzeyli yüzde 20'lik nüfus tüketmekte; ABD ise dünya nüfusunun sadece yüzde 5'ine sahip olduğu halde, Dünya hammadde kaynaklarının yüzde 40'ünü tek başına tüketmeye devam etmektedir. Tüm Dünya'da tüketim ABD'nin tüketimi ile aynı hızda olsa, dünya enerji kaynaklarının sadece otuz yıl dayanabileceğine ilişkin tahminler yürütülmektedir. Dünyada, 1971'de dünya ölçeğinde tüm döviz işlemlerinin yüzde 90'ından fazlası, finansman fazlasıdır ve gelecekteki yatırımlarla ilgilidir. Bugünse bu işlemlerin yüzde 90'ı spekülasyon amaçlıdır (Tözüm, 2002:160). Spekülasyona yönelen sermaye, dünyanın her hangi bir coğrafyasında akşamdan sabaha büyük krizlerin çıkmasına yol açmakta, sermayenin yatırım alanlarına girmemesi nedeniyle birçok yoksul ülke aniden oluşan büyük para giriş ve çıkışlarına bağlı olarak bazen bir gecede yüzde 30'lara varan yeni yoksulluk deneyimleri ile karşılaşmaktadır. Ülkemiz açısından, bunun en açık göstergeleri 1994, 1999, 2001 ve nihayet dünyayı yeniden sarsan 2008 ekonomik krizleridir.

Küreselleşmenin yukarıda kısaca değinilen ekonomik boyutuna ilişkin rakamlar sadece ekonomik alanda değil, politik ve kültürel alanda da ciddi sorunlara kaynaklık etmektedir. Küreselleşen dünyada, dünyayı küreselleştiren Kuzeyin zengin ülkeleri, yoksul Güneyli ve Doğuluların çekim

merkezi haline gelmekte, Kuzey'in zenginliklerinden ve faydalanmak isteyen yoksul bölge insanları bu ülkelere gitmek için yoğun çaba harcamaktadırlar. Kaldı ki, Kuzey'e göç, yalnızca Kuzey'in zengin olanaklarından faydalanmak üzere gerçekleşmemekte; sıkışan üretim süreci önündeki özellikle enerji sorunlarını aşmak için yoksul coğrafyalardaki enerji yataklarını ele geçirmek üzere bu bölgelerde sürdürülen işgal politikaları, bu bölgelerde sürekli çatışmalara yol açmakta; bu durum bölge halklarının savaş alanlarından kaçmasına dolayısı ile mültecileşmesine kaynaklık etmekte; mültecileşmiş nüfus kendisine daha güvenli yerler bulabilmek için kitleler halinde topraklarını terk etmeye zorlanmaktadır. 1987 yılında Dünya üzerinde 2.5 milyon olan mülteci sayısı, 1995'te 45 milyona ulaşmıştır (Başkaya, 2002:70). Bugün Dünya'da yaklaşık 100 milyon mültecinin olduğu varsayılmakta, her gün farklı bölgelerde meydana gelen çatışmalar nedeniyle bu sayı sürekli artmaktadır.

Kapitalizmin daha fazla kar elde edebilmek için daha fazla tüketmeyi pompalayan israfa dayalı tüketim alışkanlıkları yüzünden krize giren enerji sorunlarının aşılması için, Dünya'nın yoksul bölgelerinde sürdürülen savaşların oluşturduğu mültecileşme sorunu, ağırlıklı olarak inanç sistemlerinin farklılığından kaynaklanan ve birbirlerine yabancı olan kültürlerin gönüllü olmayan yollarla biraraya gelmelerine neden olmakta; birbirlerine yabancı, hatta birbirleri için olumsuz önyargılarla yüklü toplumların hızlı karşılaşması toplumların ciddi kültürel şoklar yaşamasına kaynaklık etmekte; kültürlerin gönüllü olmayan yollarla hızlı karşılaşması ve toplumların birbirleri için var olan olumsuz önyargılarını pekiştiren yaşam pratikleri, dünya üzerinde radikalizmin giderek yayılmasına, moda deyimle *medeniyetler çatışması* tezlerinin taraf toplanmasına yol açmaktadır.

Küreselleşme süreci, birden çok etnik ve dinsel çeşitliliği olan, ancak egemen bir etnik ya da dinsel kimlikle politik alanda var olmayı sürdüren ülkelerde, alt kimliklerin kendilerini ifade etmesi için geniş çaplı bir ideolojik mücadele sürdürmekte, bu durum görünürde -ve belki özde de- demokratik hakların genişletilmesine hizmet etse de, süreç bir uçta mikromilliyetçilik, diğer uçta özellikle tüketim alanında tektipçilik yaratmaktadır (Kongar, 2003). Dünyayı saran mikromilliyetçi dalga aynı coğrafyalar üzerinde yıllarca ilişki sürdürmüş olan geniş kesimlerin birbirlerine bakışını derinden etkilemekte; farklılıklar üzerine oturtulan kimlik siyasetleri nedeniyle, yüzyıllara dayalı ilişki biçimleri sarsılmakta, toplumların tarihten gelen birbirlerine yönelik husumetlerinin bölgesel çatışmalar aracılığı ile bir anda su yüzüne çıkmasına neden olabilmektedir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki son yirmi yıllık dönemde, başlangıçta Doğu Avrupa ülkelerinde, giderek Kafkasya'da ve Ortadoğu'da etnisiteye ve dinsel farklılıklara dayalı birçok savaş yaşanmıştır. Halkların birbirlerini boğazlama girişimleri karşısında uluslararası örgütler çoğu kez olup biteni izlemeyi yeğlemiş, dünya barışı konusunda bir güvence olduğuna inanılan Birleşmiş Milletler gibi örgütler, hala süren son Irak Savaşı'nın da gösterdiği üzere işlevsizleştirilmiştir.

Bugün dünyayı küreselleştirmeye yönelik Kuzeyli zengin ülkeler, dünyanın yoksul coğrafyalarında geçekten de yaygın olan insan hakkı ihlallerinin önüne geçme, oralara demokrasi götürme savları ile ortaya çıksalar da, bu bölgelerin zenginliklerini kendi ülkelere taşımayla daha fazla ilgilenme eğilimindedirler. 11 Eylül 2001'de New York'a düzenlenen saldırılardan sonra dünya güvenliği ile daha yakından ilgilenme kararı alan ve gelişmiş Batı Uygarlığının "terör" tehdidi altında olduğunun propaganda şansını da yakalayarak Doğu'da enerji yataklarının olduğu bölgelerde işgale yönelik başta ABD ve müttefiklerinin, bugün Ortadoğu ve Kafkasya'da sürdürdükleri politikalar bunun açık göstergeleridir. Afganistan'da Taliban yönetiminin ne denli anti demokratik uygulamalar içinde olduğunu ve "teröre" verdiği desteği günlerce uluslararası kamuoyu gündemine çeken; bölgede insan hakları ihlallerinin kanıtı olarak *burkaların* ardındaki Afganlı kadınları manşetlere taşıyarak, 'doğulu kadının özgürleştirilmesi' propagandası ile bölgeyi işgale yönelik ABD ve müttefikleri, bugün Afganistan'da süren yoksullukla ve insan hakları ihlalleri ile ilgilenmemektedirler.

Bugün, Orta Asya ve Kafkas'lardaki enerji kaynaklarının Hint havzasına ve açık denizlere inmesi için en önemli geçitleri (Hayber, Khojak, Gomal) ve Orta Asya, Hint ve Çin arasındaki en stratejik koridoru (Wakhan Koridoru) elinde tutan Afganistan'ın (Davudoğlu, 2001) işgal edilmesi ile birlikte bu bölgede rahatlamış görünen başta ABD ve müttefikleri, tüm enerjilerini Ortadoğu petrolünün kontrolünü elinde tutabilmek için Irak'a yöneltmişlerdir. Beşinci yılını geride bırakan Ortadoğu'nun ikinci işgal denemesi, bölgede müthiş bir yıkım yaratmış, Irak bir yandan etnik ve dinsel temelli iç, diğer yandan ABD ve müttefikleriyle girilen dış çatışmaların sahnelendiği bir coğrafyaya dönüşmüş, her gün meydana gelen olaylarda yaşanan insan kayıplarının çetelesi (uluslararası insan hakları örgütleri tarafından bile) tutulamaz hale gelmiştir. Tek başına Irak'ın işgal süreci bile, küreselleşmenin ne türden pratikleri içine alarak gerçekleştiğinin anlaşılması için yeterli veriyi sağlamaktadır. 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana, görece barış zamanlarında meydana gelen çatışmalarda, *kaydı tutulabilen* yıkımlar ise durumun vahametini ve toplumsal tahribatı anlamayı kolaylaştırmaktadır.

2. Dünya Savaşı'nın sonundan beri dünyada gerçekleşen 181 savaşın 170'i (yüzde 94) üçüncü dünya ülkelerinde meydana gelmiş, geçtiğimiz son 10 yılda, 2 milyondan fazla çocuk savaş bölgelerinde ölmüştür (Southall ve Abbasi, 1998; Akt. Çağlayan, 2004:32-33). Yine bugün dünyada en azından 250 bin *çocukasker* vardır. Bu *çocukasker*lerin binlercesi 15 yaşın altındadır ve bazı çocuklar aileleri tarafından silahlı gruplara satılırken bazıları da silahlı gruplar tarafından kaçırılarak silahla/öldürmeyle tanıştırılmaktadır. Savaş koşullarından ise, en fazla 5 yaş altı çocuklarını etkilemektedir. 1996 yılında, çatışmanın olduğu 31 ülkenin 24'ünde beş yaş altı ölüm hızı yüzde 5 ve daha fazladır ve savaşlarda ölen çocukların çok önemli bir kısmı (yüzde 95'i) açlık ve hastalık nedeniyle ölmektedir. Ayrıca, savaş nedeniyle çocukların çoğu, tıbbi bakım almamakta ve çoğu zaman yalnız yaşamak zorunda kalmaktadırlar. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen bölgesel

savaşlarda bir milyon çocuk yetim bırakılmış; 12 milyon çocuk güvenlik nedeniyle evlerinden ayrılmak ve bu çocukların üçte biri ise mülteci kamplarında yaşamak zorunda kalmıştır (Plunkett ve Southall, 1998, Akt. Çağlayan, 2004:32-33). Kaldı ki, çocukların savaşlardan hırpalanması yalnızca *çocukasker* olarak muharebe alanlarında bulunmalarıyla da ilgili değildir. Savaşa 'asker' olarak katılmayan çocuklar da savaş bölgelerinde doğmuş olmanın bedelini belki de savaştan *çocukasker*lerden daha fazla ödemektedir. Örneğin geçtiğimiz son on yılda, 4 milyondan fazla çocuk, ağırlıklı olarak mayınlar yüzünden kalıcı olarak sakatlanmıştır. Halen Dünyada 70'ten fazla ülkede 60 milyondan fazla 'gömülü mayın' vardır. Savaşın bugün sürmediği coğrafyalarda bile halen mayınlar yüzünden birçok kişi sakatlanmaktadır. Kamboçya'da her 236 kişiden biri, Afganistan'da her 470 kişiden biri, mayınlardan zarar görmüştür. Afganistan'da her iki saatte bir kişi, mayın nedeniyle yaralanmakta ya da ölmektedir (Vatansever ve Vatansever 2001:257). Savaş bölgelerinde çocuklara yönelik işkence ve tecavüzlere özellikle etnik kökenli çatışmalarda sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin Ruanda'daki soykırımda, 8 yaşından büyük neredeyse her kız çocuğu tecavüze uğramış, Kuzey Uganda'da, silahlı birlikler köylere baskın düzenledikleri her durumda 50 ila 100 arasında çocuk kaçırmışlardır. Kaçırılan kız çocuklar tecavüze uğrayıp, seks kölesi haline getirilmekte, erkek çocuklar işkenceye maruz bırakılmakta ya da savaşta *kullanılmaktadır*. Son Kosova Savaşı'nda da benzer örnekler yaşanmıştır. Bu seksüel tecavüzler sonrası ölüm, HIV, diğer cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, intihar, aseptik düşüklükler, kısırlığa yol açan genital yaralanmalar ve çocukların toplum tarafından dışlanması gibi sorunlar yaygın olarak ortaya çıkmaktadır (Southall ve Abbasi, 1998:1549-50, Akt. Çağlayan, 2004:32-33). Savaşı yaşayan çocuklarda psikolojik etkilenmeler çocuğun yaşına, cinsiyetine, kişilik özelliklerine, önceki deneyimlerine ve kültürüne bağlı olarak değişse de, savaştan çocukların daha fazla etkilendiği gerçeği değişmemektedir.

Bugün demokrasi ve insan hakları sloganları ile küreselleşen dünyada çocuklar, uğradıkları fiziksel şiddet, aile üyelerinin yitimi, ev ve diğer toplumsal desteklerin geri çekilmesi nedeniyle anlamını bile bilmedikleri bir savaştan etkilenen en geniş yığınlar olarak dünya üzerinde var olmaya devam etmektedirler. Savaş bölgelerinde yaşayan çocukların bu süreçte yaygın post-travmatik stres bozukluğu gösterdikleri, ayrıca anksiyete ve depresyonun çocuklar arasında yaygın olarak görüldüğü (a.g.e.) rapor edilmektedir. Büyük travmalar yaşayan ve savaş alanlarında canlı kalmayı başarsalar bile bir daha hiçbir zaman eskisi gibi bütünlüklü bir psikik yapıya sahip olamayacak olan çocukların, sadece travma sonrası stres tepkileriyle ya da anksiyete ve depresyonla yaşam sürdürmeyecekleri; bu çocukların geleceğin yetişkinleri olarak geçmişten getirdikleriyle gelecek kuracakları ve böylesine büyük travmatik yaşantılardan geçen geleceğin yetişkinleri olan bu çocukların, *yeni bir dünya içinde dünyaya karşı* tepki geliştirerek yaşam sürdürecekleri aşikârdır.

Küreselleşme sürecinde, sadece cepheye dönük olmayan çatışmaların yaşandığı bölgelerde topyekûn etkilenmelerin gerçekleştiği büyük yıkımlar da söz konusudur. Sözcüleri 2. Dünya Savaşı'nda bile, savaş süresince sivil ölümler toplam ölümlerin üçte ikisini oluşturmasına karşın, 1980'lerden sonra meydana gelen savaşlarda sivil kayıplar toplam kayıpların neredeyse yüzde 90'ına ulaşmıştır. Küreselleşme dönemindeki savaşlar, geçmişin *savaşı cepheyle sınırlama* girişimlerinin ötesine geçmiş, egemen güçler çoğu kez *yanlışıklıkla* (!) sivil insanları bazen düğün evlerinde eğlenirken, bazen savaş bölgelerinden çaresizce topyekûn göç ederken vurmaya başaramışlardır.

Dünyayı küreselleştirme gayreti ile yola çıkıp, küreselleşme ile insan haklarının genişletilmesi arasında sıkı bir ilişki arayanların, dünyanın yoksul bölgelerinde açlıktan ölmek üzere olan milyonlarca insan varken, ekonomik kaynakların açlıkla mücadele için değil de, yukarıda etkileri özetlenmeye çalışılan savaş giderlerine ayırması; örneğin, yalnızca ABD'de G.W.Bush'un talimatlarıyla, 2003 yılı toplam askeri harcamalar bütçesini 379 milyar dolara taşınması küreselleşmenin hedefleri konusunda konu üzerine düşünenlere önemli ipuçları sunabilir. Washington yönetimi, önümüzdeki 5 yıllık dönem içinde, savaş giderleri için 72 milyar dolarlık ek artış öngörmekte ve nihai savunma (savaş diye okunmalı) bütçesini 451 milyar dolar olarak planlamaktadır. Kore savaşında 442 milyar dolar; Vietnam savaşında 449 milyar dolar ve Ronald Reagan'ın yeniden silahlanma programı çerçevesinde 428 milyar dolar savaşa pay aktaran ABD, şimdi de Ortadoğu ve Kafkasya'da sürdürdüğü savaşlar için 451 milyar dolarlık bir savaş bütçesi oluşturmaktadır (9 Şubat 2003, MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu Raporu). Bu savaş bütçeleri, *insanın insan öldürmesi* için hiç de fena görünmüyor. Kaldı ki, silahlanma ve savaşa ayrılan ekonomik kaynaklar sadece zengin ülkelerin bir çabası da değildir. 2004 yılsonu rakamlarına göre dünyanın silahlanmaya harcadığı para 900 milyar dolardır; bu rakam Türkiye (300 milyar dolar) ve Brezilya'nın (600 milyar dolar) o günkü GSYH'sinin toplamına eşittir (Çağlı, 2005). Dünyanın yoksul coğrafyaları da bir şekilde askeri harcamalarını eğitim, sağlık gibi harcamalarının daha önünde tutmaya devam etmektedirler. Örneğin Afrika ülkelerinde silahlanmaya ayrılan pay yüzde 1.5 oranında azalsa kıtadaki açlık yok edilebilir. Ve yine Dünyada sadece bir gün silahlanmaya pay ayrılmasa, tüm dünya 10 yıl boyunca temiz su içebilir (Başkaya, 2002:65).

Küreselleşme süreci olarak adlandırılan ve dünyada yukarıda -yazının kapsamı gereği eksikli olarak- ifade edilen özellikler taşıyan bu özetlemenin yıkımları, sadece insana dönük de değildir. Bu sürecin doğayı tahrip eden ciddi yanları da vardır. Kapitalizmin doymak bilmez kar hırsı nedeniyle kendini sürekli yeniden üretebilmesi önemli oranda, doğadan sürekli daha fazla almayı ve doğaya sürekli daha fazla atık bırakmayı gerektirmektedir. Bu yüzden insanoğlu bugün, doğanın doğal dengesinin bozulduğu, kıyamet senaryolarının filmlere konu olduğu bir çağda yaşamaktadır. Tarım alanlarının bilinçsiz kullanımı, toprağa kendini yenileme fırsatı vermeden, toprağın ardarda ve toprağa yabancı kimyasallarla ekilmesi dünya üzerinde ekime

uygun arazilerin hızla kirlenmesine ve tuzlanarak bir daha ekilemez hale gelmesine yol açmakta; yine ekili alanlarda daha fazla ürün elde etme hırsı yüzünden bitkilerin genetik yapıları değiştirilmektedir. Bu durum, bir yandan insanoğlu için yaşamsal tehdit içeren hastalıkların yayılmasına, diğer yandan yoksul ülkelerin genetik müdahale yapılmış tohumluklar bulamadığı her durumda beslenme kaynakları açısından bile dışa bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır.

Gelişmiş ülkeler, sanayi alanında meydana gelen hızlı değişim nedeniyle, olağandışı boyutlara yükselen çevre kirliliğinden kendilerini korumak için, kendilerinin sebep oldukları atık maddeleri yoksul ülkelere göndermekte, yoksul ülkeler her geçen gün kendilerinin sebep olmadığı kirlenmeye daha fazla maruz bırakılmaktadır. Sanayi artıklarının ve kirli sanayinin üçüncü dünya ülkelerine gönderilmesi konusunda Dünya Bankası danışmanlarından Summer'ın "(...) kirli sanayi insanların prostat kanserine yakalanacak kadar uzun yaşadığı ülkeler için tehlike arz eder. Ancak, bu beş yaş altındaki ölüm oranlarının binde yirmiye ulaştığı bir ülkede bir değişiklik yaratmaz" (Demirer, Duran ve Torunoğlu, 2002:49) şeklindeki açıklamaları, sanayi atıklarının üçüncü dünya ülkelerine kaydırılmasının arkasındaki insafsızlığı oldukça iyi örneklemektedir. Yoksul ülke halklarının doğanın tahribatından çoğunlukla sorumlu olmadıkları halde, tahribatın sonuçlarına katlanmak zorunda bırakılmaları bile küreselleşmenin adaletle bağıını özetlemektedir.

Doğanın insafsız kullanımı, sera etkisinin neden olduğu küresel iklim değişikliklerine ve ozon tabakasının zayıflamasına; radyasyon, ağır metaller, tarımsal amaçlı kimyasal maddeler, çöp gibi atıkların yayılması, canlı türlerinin azalmasına; toprağın kendini yenilemesine fırsat vermeyen tarımsal etkinlikler ve ormanların sanayi üretimi için hızla tüketilmesi çölleşmeye yol açmaktadır. Kar merkezli işleyen kapitalizmin diasporası olarak küreselleşme süreci her geçen gün dünyayı, insan ve doğadaki tüm canlılar için yaşanmaz hale getirmekte, milyonlarca insan artan bulaşıcı hastalıkların pençesine düşmektedir.

Tüm bu belirsizlikler ve hoşnutsuzlukların yarattığı bunalımlar, bireyleri her türden suç işlemeye daha yatkın hale getirmekte, dünyanın bu acımasız gerçekliğinden kaçabilmek için birçok kişi uyuşturucuya yönelmektedir. Amerika'da suç oranları, 1960 yılından bugüne yüzde 516 oranında artmıştır ve yine aynı ülkede 14.5 milyon kişi kayıtlı uyuşturucu bağımlısıdır (Demirer ve Haznedaroğlu, 2002:101). 2005 yılı itibarıyla, uyuşturucu kaçakçılığının yarattığı rant 429 milyar dolardır. Dünyadaki 184 ülkeden 163'ünün milli gelirinden yüksek olan bu rakam, 298 milyar dolarlık Türkiye ekonomisinin de neredeyse 1.3 katına tekabül etmektedir. Türkiye Emniyet Genel Müdürlüğü, Kaçakçılık ve Organize Suçlar Daire Başkanlığı'nın 2005 verilerine göre, 5 bin 714 olayda 11 bin 979 kişi uyuşturucuyla mücadelede gözaltına alınmış, 6 bin 3 kg esrar, 6 bin 664 kg eroin, 141 kg bazmorfin, 34 kg afyon, 40 kg kokain, bin 691 lt asetik anhidrit, 15 bin 123 adet sentetik ecza, 5 milyon 760 bin 819 adet Captagon, 1 milyon 282 bin 750 adet Extacy ele geçirilmiştir

(Arıcaklıoğlu, 2006). Kaldı ki bu rakamlar, buzdağının görünen yüzüdür ve Türkiye’de de neredeyse ilköğretim öğrencileri bile uyuşturuca batağının içine çekilmiştir.

Küreselleşme ve Türkiye: Özel Bir Görünüm

Dünyanın küreselleştiği ve küreselleşmenin tüm toplumlar için tek kurtuluş umudu olduğu tezleri yayılmaya başladıktan bu yana, bu tezlerden en fazla, sanayi devrimini iskalamış ve dünyanın küreselleştiricilerine komşu olan coğrafyalar etkilenmiştir. Bu bağlamda küreselleşme rüzgârından en fazla etkilenen ülkelerden biri Türkiye’dir.

Küreselleşme sürecinin yoksul ülkelerin kalkınmasına kaynaklık edeceği; yoksul ülkelerde var olan demokrasi, insan hakları, eşitsiz gelişme, yoksulluk, adam kayırmacılık vb. sorunların küresel dünyaya katılmayla aşılabilceği temelli bir inanç en çok bu coğrafyalarda taraf toplamış, bu coğrafya insanları tüm kurtuluş umutlarını küreselleşmeye bağlamışlardır. Küreselleşme sürecinin dillendirildiği yıllara denk gelecek şekilde buralarda köklü ‘yapısal dönüşüm’ler öngörölmüştür. Bu dönüşümün herkese hak ettiği hayatı er geç getireceğine ilişkin etkili propaganda yapılmış ve geniş halk yığınları, karşı görüşlerle beslenemediğinden bu propagandanın önemli oranda etkisine girmiştir.

Türkiye, küreselleşme sürecinde, bu süreçten farklı biçimde etkilenen özel bir örnek olma niteliğine sahiptir. Özünde, küreselleşmenin 15. yüzyıla kadar geri giden tarihi serüveni, temelde Avrupa’da başlayan kapitalist genişlemeye tekabül etse de Türkiye’nin⁶ Avrupa ile ilişkileri de oldukça eskiye tarihlendirildiği için, Türkiye’nin ‘muasır medeniyet’ diye nitelendirdiği Avrupa ile özdeşleşme ya da bir bütün olarak Batılılaşma çabaları ‘küreselleşen dünyaya katılma’ çabası olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda Türkiye’nin küreselleşme macerası oldukça eskidir.

Ayrıntıları bu yazının kapsamını aşacak olan Türkiye’nin Batılılaşma, eşdeyişle kapitalist yoldan kalkınma ya da küreselleşen dünyaya katılma serüveni, Osmanlı’dan günümüze birçok alanda köklü değişime ve ilerlemeye gönderme yapsa da, *küreselleştirilen dünyanın* bir parçası olma özelliğini hep korumuş olması nedeniyle, Türkiye, bir yandan Cumhuriyet döneminin başlangıçtaki köklü değişim projeleri, diğer yandan özellikle 1980’lerden sonra uyguladığı neo-liberal politikalarla küresel dünyanın bir parçası olma yolunda epeyce uğraşmasına rağmen, toplumsal yapıda küreselleştirme yanlılarının iddia ettiği olumlu değişimleri bir türlü gerçekleştirememiştir.

Tarihsel olarak, bir yandan İslam coğrafyasının merkezi konumunu işgal eden aktörlerden biri olma, dolayısı ile ekonomik ve toplumsal

⁶ Türkiye kavramı, bu yazının akışı içinde, tarihsel bir yaklaşımın ele alındığı her durumda sadece Cumhuriyet dönemi için değil, Osmanlı’ya da gönderme yapacak şekilde kullanılmakta ve akışa uygun biçimde Osmanlı ve Türkiye kavramları yer değiştirmektedir.

politikalarında İslami özelliklerini koruma; diğer yandan Batı Uygarlığının bir parçası olma, dolayısı ile Batı'da gelişen kapitalist uygarlıkla bütünleşme çabaları, küreselleşme sürecinde Türkiye'yi özel bir konuma çekmiştir. Özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda temelleri atılan Batı Kapitalist Uygarlığının, çoğu kez büyük kavgalar vererek inşa ettiği, (dinsel alandan çalışma yaşamına, aile ilişkilerinden devlet-birey ilişkilerine kadar) gündelik ilişkilerinin her alanındaki değişimler Türkiye'de birebir karşılık bulan değişimler olmasa da, görece Ortadoğu ve Önyasa coğrafyasının diğer ülkelerinden çok daha fazla karşılık bulduğu da bir gerçektir.

Osmanlı-Avrupa erken dönem ilişkileri bir yana bırakılırsa, Türkiye, 20. yüzyıla gelindiğinde bir yanda Batı'da yükselen ulusçuluk akımlarının etkisiyle iç mücadelelerle, diğer yandan 1. Dünya Savaşı yıllarında dış mücadelelerle uğraşmış, bu süreç Osmanlı'nın merkezi kurumlarıyla dağılmasına önyak olmuştur. 21. yüzyıla Anadolu'da kurulan Cumhuriyetle giren Türkiye, 21. yüzyılın başlarında (17 Ekim 1917) meydana gelen Sovyet Devrimi ile kendini iki kutuplu bir dünyanın ortasında bulmuş ve Batı ve Sovyet kalkınma politikalarını sentezleyerek, ama Osmanlı'dan oldukça farklı yeni bir kalkınma projesi oluşturmayı denemiştir. 2. Dünya Savaşı sonrası devam eden Soğuk Savaş yılları boyunca kendini Batı'ya ya da Batı'nın yükselen yıldızı olan ABD'ye daha yakın bir yerde konumlayan Türkiye, politik olarak Sovyet karşıtlığına daha yakın durmuş; var olduğu coğrafyanın iki kutuplu bir dünyanın ortasında olması nedeniyle, çoğu kez sarsıntılı bir süreçten geçmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra değişen dünya dengeleri yüzünden Türkiye bölgede yeni rollere soyunmuş, bu bağlamda, özellikle son yıllarda ABD'nin ve Avrupa Birliği'nin, Ortadoğu ile ilgili projelerinde bazen gönüllü bazen zorunlu roller üstlenmiştir.

1980'li yıllardan sonra Batı'nın neo-liberal politikalarıyla daha fazla içiçe geçen; ekonomik ve siyasal arayışlarını küresel dünyaya katılma söylemine dayandıran Türkiye, içerde karşılaştığı bazen etnik, bazen dinsel ama çoğunlukla ideolojik temelli muhalefeti bastırma konusunda çoğu kez askeri önlemlere başvursa da, bugün gelinen noktada, çokkültürlü bir toplum olduğunu kabul etmeye daha 'istekli görünür' bir hale gelmiştir. Özellikle Avrupa Birliği'ne üye olma gayretine giren Türkiye, Avrupa'nın liberal değerleri ile daha fazla bütünleşmeye yönelmiş; bu durum ülke içinde bir yandan çatışmaları/gerilimi tetiklemiş, diğer yandan yeni bir anlayışla toplumsal ilişkilere yeniden yön verilmesi gereğini, toplum bilincinde giderek daha baskın hale getirmiştir. Ne var ki görece olumlu gibi duran bu süreç, (eşdeyişle dünyayı küreselleştirenlerle aynı çatı altında olmayı deneme süreci) ekonomik, politik ve kültürel alanda önemli sorunların yüzeye çıkmasına da yol açmıştır.

Türkiye, neo-liberal politikaları daha açık kartlarla oynadığı son otuz yıllık süreçte ekonomik anlamda görece zenginleşme ve yoksullaşmayı iç içe geçen durumlar şeklinde yaşamıştır. Örneğin Türkiye'nin ekonomik büyüme hızı, 2001 de yüzde 5.7 küçülmüş, 2002'de yüzde 6.2 oranında büyümüştür (TÜİK İstatistik Verileri; Akt: Kırallı, 2008). Bu ani büyüme ve daralmaların

ülkede ciddi sorunlara yol açtığı yaşanan dönem içinde herkesin tanıklık ettiği bir durum olmuştur. Nitekim bu dönemde milli gelirde de hızla düşme ve yükselmeler meydana gelmiştir. Türkiye’de kişi başına düşen milli gelir (GSMH), 2001 krizi öncesinde 3700 dolar civarında seyrederken, 2002’de 2300 dolar civarına çekilmiş, 2005 yılında 5000’e ulaşmış, bugün ise 10.000 doları aşmıştır. Ancak milli gelirdeki bu hızlı tırmanışa rağmen, işsizlik sorunu çözülememiş; kronik yoksulluk aşılamamıştır. Türkiye, 2002’den bu yana sürekli yüzde 5’in üzerinde büyümesine rağmen, bu büyümeden çalışanlar nasibini alamamış; 2008 yılı krizinden ilk etkilenenler ise gene ücretliler ve yoksullar olmuştur. 2008 kriz etkilerinin yeni görülmeye başlandığı yakın dönemde işsizlik oranı hızla artmış, 2007’de yüzde 10.1 olan oran 2008’de yüzde 12.3’e yükselmiştir (Güneş, 2009) ve bu oran halen yükselmeye devam etmektedir. Türkiye İş Kurumu’nun, Ocak 2009 İstatistik Bültenine göre, kuruma kayıtlı işgücü sayısı Ocak ayında geçen yılın aynı ayına göre 424 bin 452 kişi artarak 1 milyon 193 bin 546 kişi, kayıtlı işsiz sayısı ise 375 bin 90 kişi artarak 1 milyon 79 bin 519 kişi olmuş; kayıtlı işgücünde geçen yıla oranla ocak ayında yüzde 55.19, kayıtlı işsiz sayısı da yüzde 53.25 oranında artış meydana gelmiştir (*Radikal Gazetesi*, 12 Şubat, 2009).

Yine son otuz yılda, neo-liberal politikaların hayata geçirilmesi için Kamu İktisadi Teşekküllerinin (KİT) sürekli zarar ettiği savlanarak bu iktisadi kuruluşların hızla özelleştirilmesi veya tasfiye edilmesi sonucunda oldukça yüksek oranda gelir temin eden Türkiye, buna rağmen sürekli borçlanmaya devam etmiştir. Türkiye’nin dış borç oranları 2001 yılında 113.6, 2002 yılında 130.4, 2003 yılında 145.8, ve 2004 yılında 161.9 milyar dolar olmuş, özellikle 2005’ten sonra bu artış hızlanmıştır. 2007 tarihi sonu itibarıyla Türkiye’nin toplam iç-dış borç stoğu 463 milyar doları aşmıştır (Korkmaz, 2008). Her ne kadar aynı dönemde milli gelirdeki artışın yüksek olması nedeniyle borçlanma oranında düşme (milli gelirin borcu karşılama oranında artma) olduğu iddia edilse de, son ekonomik kriz dalgasıyla bu kadar borç yükünün giderek çevrilemezliği yüzünden, alacaklı kurumların alacaklarını kolay tahsil etmeleri için hükümete ciddi dayatmalar yaptığı da bilinmektedir. Örneğin ‘faiz dışı fazla’ uygulamalarıyla çalışanların ücretlerinde sürekli bir sınırlamanın yapılması, köylüye sunulan tarımsal desteğin çekilmesi ve küçük işletmelerin kredilerindeki kesintiler bu borç batağının alacaklılar lehine dönüşümünü sağlamak için yapılmaktadır. Tüm kemer sıkma politikalarına rağmen sürekli borçlanma-faiz döngüsü bir türlü kırılmamakta, 2002’de 179.6 olan merkezi yönetim borç stokunun, yüzde 87lik artışla 2008 yılında 336.6 milyar (Korkmaz, 2008) dolara ulaşması örneğinde de görüldüğü üzere, bu sarmal giderek derinleşmektedir. Yine, Türkiye’nin 2002 yılından bu yana 96.4 milyar dolar iç borç anapara ödemesi yapmış olmasına rağmen, aynı dönemde 108.8 milyar dolar yeniden borçlanması (Korkmaz, 2008) örneğinden anlaşılacağı üzere, tüm özelleştirme gelirleri ve yurtiçi hasılası bu faiz döngüsünde varlıklılar tarafından emilmektedir.

2002-2008 yılları arasında sürekli büyüyen bir ekonomi ve sürekli azalan bir enflasyona rağmen, yoksulların ve ücretlilerin durumunda

neredeyse hiç iyileşme yaşanmamıştır. Kaldı ki, 2008 ekonomik kriziyle yoksul ülkelere büyümenin daraldığı hatta bu yıldan başlayarak küçülmelerin olacağı öngörülmektedir. Bugüne kadar büyüyen ekonomilerde bile hak ettikleri payı alamayan ücretli ve işsizleri bundan sonra çok daha zor günlerin beklendiği hemen herkes ifade edilmektedir. Bugün yoksul ülkelere yönelik çifte sömürü ağının gizlenmesi amacıyla öne sürülen ekonomik büyümeye ilişkin rakamların çoğu kez sokaktaki insan için olumlu pratik bir değeri olmadığı gibi, genellikle sokaktaki insana olumsuz duygular yaşatan yanlarının olduğu da bilinmektedir. Sokaktaki insan enflasyon ve büyüme rakamları konusunda görüşlerine başvurulduğunda çoğu kez, kandırıldıklarını ve bu duruma öfkelenediklerini ifade etmektedirler. Kendileri için rakamların bir anlamı olmadığını söyleyen yoksul kesimler, giderek yöneticilere daha az inanmakta, toplumsal ve siyasal yaşama etkin bir biçimde katılmaktan uzaklaşmakta, bir tür anomi ve yabancılaşma toplum içinde var olmaya devam etmektedirler. Bu anomi ve yabancılaşma kitlelerin totaliter yönelimlerini güçlendirmekte, Türkiye gerilim tonu sürekli yükselen ve sürekli merkezi değişen kutuplaşmış bir toplum görüntüsüne her geçen gün daha fazla girmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik yükünün ağırlıklı olarak yoksul ülkelerin en yoksul kesimlerine yansıdığı artık gizlenemeyen bir gerçektir ve yoksullar, ne denli küreselleşmenin kendilerine bir gün iyi şeyler getireceği konusunda bir umutla beslenirlerse beslenirler giderek bu türden söylemlere daha az inanmaya yönelmişlerdir. Yoksul ülke ekonomileri zaman içinde görece kalkınma ya da büyüme belirtileri gösterse de, özellikle gelir dağılımındaki eşitsizlik bir bütün olarak ülkenin tüm toplumsal dinamiklerini olumsuz yönde etkilemekte, yoksulluğun derinleşmesi birçok toplumsal sorunu kördüğümeye dönüştürmektedir.

Yoksul ülkelerdeki görece ekonomik büyüme, uluslararası ya da ulusötesi sermayenin yatırıma dönük olmayan sermaye akışlarıyla doğrudan ilgili olduğundan, yoksul ülkelere sermayenin hızla girmesi ve yine aynı hızla çıkması, hemen her zaman büyümenin ardından hızlı küçülmelere neden olmakta, bazen bir gecede sermaye akışları nedeniyle yoksul ülkeler bir gecede hızla yoksullaşmaktadır. Bu süreçte son on beş yıldır Türkiye de nasibini almaktadır. Örneğin Türkiye, 1990'lı yılların başında üst üste birkaç yıl yüzde 5'ler civarında büyümüş, ancak 1994 ekonomik çöküntüsü ile birlikte, 1990'dan önceki ekonomik koşullarına yeniden geri dönmüştür. Benzer durum 2000'li yılların başı içinde geçerlidir.

Kırılğan ekonomiler olarak nitelendirilen yoksul ülke ekonomileri – sözde- gerçekleştirilen tüm yapısal reformlara rağmen, bir türlü kırılğanlıktan kurtulamamaktadır. Yoksul ülkelerin ekonomik krizden çıkmaları için önerilen ekonomik programları uluslararası para örgütlerinin (İMF, Dünya Bankası,) kontrolünde olması ve bu para örgütlerinin yoksul ülkeleri sürekli yüksek faizle borçlandırma eğilimleri, yoksul ülkelerin hem yoksullaşmasını derinleştirmekte, hem de sürekli bir borç batağı yüzünden artan oranda bağımlı duruma düşmesine kaynaklık etmektedir. Sözgelisi, Türkiye'nin

1980’de 13 milyar dolar olan dış borç stokunun, 1988’de 43 milyar dolara, 1989-2000 yılları arasında 126.9 milyar dolara yükselmesi (Başkaya, 2002:93), yine Türkiye’nin 2003 yılında iç ve dış borç stoku 200 milyar dolardan fazla olması ve 2003 yılı için açıklanan bütçenin yüzde 33’nün açık oluşu ve yüzde 46’sı iç ve dış borç ödemelerine ayrılması (*Cumhuriyet*, 17 Nisan 2003) tarihsel olarak yoksul ülkelerdeki borç yükünün artışına işaret eden önemli göstergelerdir. Keza, Türkiye’nin toplumsal hayatla ilgili her tür kararını uluslararası örgütlere devretmiş durumda olması, tüm ekonomik ve siyasal kararların iç belirleyenlerinin neredeyse kalmaması, son yirmi yıllık tarihsel dönemde dışa bağımlılık konusunun göstergeleri olarak değerlendirilebilir.

Bugün bulunduğumuz noktadan, Türkiye’nin 120 milyar dolara yaklaşan ihracatı büyük bir başarı olarak kamuoyuna yansıtılmakta, ancak iç üretim kanallarının tıkatılması yüzünden ithalata bağlanan ve lüks tüketim mallarına odaklanan ithalat nedeniyle ülkede artan cari açığın oluşturması muhtemel ekonomik ve sosyal riskler göz ardı edilmektedir. Kaldı ki, artan petrol fiyatlarından elde ettikleri yüksek getirilerden kaynaklanan likitide bolluğu yüzünden önceki yıllarda gelişmekte olan ülkelere yönelen sermayenin, 2008 kriziyle kendini güvenli limanlara çekme gayreti, cari açığın finansmanını zorlaştırmakta, azalan ihracatında ithalatı karşılama oranı gün geçtikçe azalmaktadır. Türkiye İhracatçılar Meclisi’nin (TİM) açıkladığı Ocak 2009 ayı ihracat rakamlarına göre, geçen yılın aynı ayına oranla ihracat yüzde 27.9 gerilemiş; ihracat şampiyonu otomotivdeki düşüş ise yüzde 53’e ulaşmıştır. Krizin hissedildiği ekim ayı dahil son dört ayda ise ihracattaki kayıp yüzde 42’ye tırmanmıştır. (*Radikal Gazetesi*, 3 şubat 2009).

Bugün Türkiye’de, nüfusun yarıdan fazlası yoksulluk sınırının altında yaşamakta, kamu çalışanları her yıl ulusal gelirden daha az pay almaya zorlanmaktadır. Ülke’de işsizlik her geçen ün artmakta, resmi rakamların yüzde 12’ler civarında olduğunu iddia ettiği işsizlik, tarımda çalışan ve işi varmış gibi görünmesine rağmen üretim sürecinde hiçbir şey üretmeyenler ve gelecekte iş bulma olanakları neredeyse kalmamasına rağmen halen öğrenci statüsü nedeniyle işsiz hanesine yazılmayanlar da gözönüne alındığında yüzde 30lara yaklaşmaktadır. Son krizle birlikte kimse kendini iş güvencesi içinde hissedememekte, kalifiye eleman olarak nitelenen üniversite mezunu işsiz sayısı bile 500.000’i geçmiş bulunmaktadır (Evrensel Gazetesi, 24 Kasım 2008).

Bu süreç, toplumsal hoşnutsuzlukları derinleştirmekte, toplumun sıkışan kesimlerini hedeflerini şaşırılmış kitleler halinde birbirlerine yönelik saldırgan eylemlerde buluşturmaktadır. Türkiye’de sokaklara yansıyan ve hedefi belli olmayan *körşiddet* ya da *cinnet* davranışları her gün insanları yeni şaşkınlığa sürüklemekte, hatta insanlar artık ‘bu toplumda her şey olabilir’ anlayışının içine çekilmekte ve en korkunç şiddet eylemlerine bile şaşırılmaz hale gelmektedirler. Artık, genç kızların annelerini öldürmeleri ya da sokak hayvanlarının işkenceyle öldürülmesi ya da artık ‘töre cinayetleri’ kabına sığmayan sokaklardaki kadın infazları ya da çok küçük yaştaki çocukların

tecavüz edilerek öldürülmeleri kanıksanır olaylar arasında yer alıyor; kimseleri şaşırtmıyor...

Bu *körşiddet* ya da *cinnet* davranışlarının yanı sıra, son zamanlarda tırmanan etnisiteye dayalı hoşgörüsüzlük; bürokrasinin üst katmanlarında bile belli etnisitelere ait olmanın neredeyse suçla özleştirilmesi, güvenlik birimlerinin toplum güvenliğini sarsan davranışları ve bu bağlamda polisin son bir yılda bazen ölümle sonuçlandığı saldırgan tutumlar... toplumun geniş kesimlerinde bir çözülmenin yaygınlaştığının ipuçlarını veriyor. Bu çözümlerin varacağı boyut şimdilik öngörülemez de, geniş kitlelerin süreçten tedirginliği artık gizlenememektedir.

Küreselleşen Dünya'da Barış: Umudu Koruyabilmek Mümkün mü?

Yukarda özetlenmeye çalışılan durum karşısında küreselleşen dünyanın ya da Yeni Dünya Düzeni'nin, dünya için barış umudunu taşımaya izin vermediğine ilişkin değerlendirmeler, okuyucuya bırakılmıştır. Ancak okuyucu bu konuda değerlendirme yaparken, barış denilen olgunun adalet kavramından beslenmesi gerektiğini göz önünde bulundurmak durumunda olmalıdır. Adalet ise, bireylerin bu dünyaya kattıkları ile aldıkları arasında denge olduğuna ilişkin bir inanca gönderme yapar; eşdeyişle hakçılık kavramının üzerine oturur. Bu yazı boyunca ifade edilenler bağlamında, bugün dünyada insanların gerçekten dünya içinde hak ettiklerini aldıklarına ilişkin bir inancı koruyabilmeleri ne yazık ki pek de olası gözükmemektedir.

Bugün dünyada toplumsal eşitsizliğin yayıldığına ilişkin inançlar giderek güçlenmekte, bu durum adaletsiz bir dünyada yaşandığı fikrini yaygınlaştırmaktadır. Bu nedenle her geçen gün farklı grupların birbirleri hakkındaki önyargıları derinleşmekte; özellikle yoksullukla boğuşan dünyanın ezici nüfusunun yaşadığı yerlerde şimdilik birbirlerine dönük olan yok etme politikaları ve pratikleri, giderek zengin ülkeler içinde daha köklü bir tehdit algısı oluşturmakta; dünyanın bütün coğrafyaları tarihte hiç olmadığı kadar risk altında yaşadıklarına ilişkin karamsar bir inanca gömülmektedirler. Bir yandan güvenli ve adil olmayan bir dünyada yaşanıldığına ilişkin bir inanç öte yandan daha güvenli bir dünya için daha fazla güvenlik önlemi alma çabası tam bir kısır döngü oluşturmakta; güvenli bir dünyada yaşamak için güvenliği tehdit ettiği varsayılan grupların yok edilmesine ilişkin çabalar ise yeniden güvensizliğin yayılmasına kaynaklık etmektedir. Örneğin, barışın yaşandığı iddia edilen 1945-2000 dönemi ile ilgili olarak Londra'daki Uluslararası Stratejik Çalışmalar Enstitüsünün verileri, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki bu *55 yıllık barış* sürecinde dünyanın 90 ülkesinde 22 milyon 456 bin kişinin yaşamını yitirdiğini ve bu süreçte tam 188 silahlı çatışma yaşandığını ortaya koyuyor (Southall, D ve Abbasi, K, 1998:1549-50, Çağlayan, 2004:33).

Kongar (2000), dünya üzerindeki barışın çeşitli yöntemlerle sağlandığını, bunun Roma ve Osmanlı İmparatorluğu örneklerinde; bir yönetimin egemenliğine dayalı olan ve sadece imparatorluğun kendi sınırları

içinde ve geçici bir dönem için söz konusu olabilen barış olabileceği gibi, kuvvetler dengesine dayalı, dolayısıyla düşman ülkelerin birbirlerine saldırmadan birlikte yaşamalarına olanak sağlayan, ancak kuvvet dengeleri bozulduğu anda gücünün saldırısıyla son bulabilecek bir barış durumunun da olabileceğini savunmaktadır. Ancak tarihte görüldüğü üzere, görece barışçıl havanın sürdürüldüğü zamanlarda bile, gerek kuvvet dengelerini oluşturan güçlerin birbirlerinin gücünden emin olmak için sürdürdükleri daha çok 'ötekinin gücünü keşfetme ve sinama'ya dayalı mücadeleler, gerekse Dünya açısından bakılırsa, kutuplaşmış dünyanın merkezi güçlerinin dışında kalan toplumların/ülkelerin bu merkez/dengeli kuvvetlerin yanına çekilmesi için yapılan mücadeleler, çok sayıda çatışma ve savaşa kaynaklık edebilmektedir.

Günümüzde savaşların, birey ya da grup aidiyetlerinin diğerleri ile çatışmasından ortaya çıktığına ilişkin görüşler var olsa da, aslında bireyler ya da grupların birbirlerinin aidiyetlerine yönelik önyargılarının bir bütün olarak toplumsal yapıdan kaynaklandığını göz ardı etmemek gerekmektedir. Sürekli bireysel ya da grup çıkarlarından beslenmesi nedeniyle kapitalizmin, diğer gruplarla birlikte yaşamak için önereceği fazlaca bir değer bulunmamaktadır. Kendi egemen sınıf çıkarlarını bir bütün olarak bazen toplum, bazen de daha ileri giderek Dünyadaki tüm insanlığın çıkarınaymış gibi göstererek sürdürdüğü yönetsel ilişkiler aracılığı ile kapitalizm, kendi çıkarlarını tehdit ettiğini düşündüğü farklı gruplara/sınıflara/toplumlara karşı sürekli yeni mücadele odakları (müttefikler) oluşturmakta; çoğunlukla ordu, eğitim, dinsel kuruluşlar ve aile aracılığı ile farklı kimliklere karşı derinden bir ideolojik tavır içine girerek farklı grupları birbirlerine karşı kışkırtmayı becerebilmektedir.

Bu noktada egemen kimliğin üstlendiği rol önemlidir. Genellikle "sert bir kültürel kimlik, bireyin, ait olduğu kültürel kimlik açısından yapması beklenen tutum ve davranışları büyük ölçüde kendisine empoze etmekte ve böylece 'bireysel özgürlükler alanı' önemli ölçüde sınırlanır. (...) Burada, bir kültürel kimliğin 'militanı' kimliğine bürünen birey, kendisini öteki kültürel kimlik sahiplerinden ayırmak için kendisinden farklı tutum ve davranışları önemli ölçüde olumsuzlama çabası içine de girer, ve böylece toplumsal etkileşimi önemli ölçüde zedeleyici bir oluşum ortaya çıkar" (Kongar, 2003).

Küreselleşme söyleminin arkasına gizlenerek bu denli karmaşıklaştırılmış bir dünyada, değer ve aidiyetlerinden koparılmış, bir anlamda köksüzleşmiş bireyler, kendini yeniden bulmak/keşfetmek adına *ötekinden* kendini ayıran farklılıklara odaklanmakta, bu farklılaşma çabası bireyleri *ötekine* düşman olarak yaşamaya zorlamaktadır. Bu yüzden en küçük farklılıklara tahammül edemeyen bireyler, politik söylemlerin cazibesine kendilerini kaptırarak birer ölüm makinelerine dönüşmekte, tarihin hiçbir döneminde bu denli meşrulaşmamış olan toplu kıyımlara yönelebilmektedirler. Çoğu kez barış gibi bir değer, kimliği belli olmayan, bir tür simülatif göstergelere dönüşmüş düşmana karşı verilecek mücadeleyle kurulabileceğine inanan bireyler, tüm öfkelerini kendilerini ve bütün bir dünyayı yok eden toplumsal ilişkilerin asıl belirleyicilerine yöneltmek yerine, bir bütün olarak düşman belledikleri gruplara yansıtmakta, herkesin herkese

düşman olduğuna inandıkları paranoid bir dünyanın inşasında çoğu kez farkında olmadan rol almaktadırlar.

Küreselleşme söylemine dayanılarak yaratılan böylesine karmaşık bir dünyada, gerçekten barışı savunabilmek önemli... Ama barış, kiminle? ... Ve nasıl?

Kaynaklar

- Aricaklıoğlu, S., 2006, "Uyusturucu Rantı 163 Ülkeyi Solladı", *Radikal*, 28 Şubat 2006, [http://uyusturucu.uzerine.com/index.jsp?objid=63], e.t. 13.02.2009.
- Amin, S., 1999, *Küreselleşme Çağında Kapitalizm*, (çev.) Eranus, V., Sarmal Yayınları, İstanbul.
- Amin, S., 2002, "Yirminci Yüzyılın Politik Ekonomisi", (çev.) Orhangazi, Ö., içinde 21. *Yüzyıla Gelenler, Söylenceler ve Gerçek*, s. 29-44, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Başkaya, F., 2002, *Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu*, Özgür Üniversite Yayınları, Ankara.
- Chossudovsky, M., 2002, "20. Yüzyılda Küresel Yoksulluk", (çev.) Uysal, G., içinde 21. *Yüzyıla Gelenler, Söylenceler ve Gerçek*, s. 52-61, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Cumhuriyet, 8 Nisan 1999.
- _____, 17 Nisan 2003.
- Çağlı, E., 2005, "Küreselleşme: Eşitsiz ve Bileşik Kapitalist Gelişme", içinde Sınıf *Mücadelesinde Marksist Tutum*, [http://www.marksist.com/elif_cagli/kuresellesme_4.htm], e.t. 08.02.2009.
- Davudoğlu, A., 2001, *Stratejik Derinlik, Türkiyenin Uluslararası Konumu*, Küre Yayınları, İstanbul.
- Demirer, N. G., Duran, M. & Torunoğlu, E., 2002, Sürdürülebilir Kalkınmanın Sürdürülemezliği, içinde 21. *Yüzyıla Gelenler, Söylenceler ve Gerçek*, Öteki Yayınevi, Ankara, s.45-52.
- Demirer, T. & Haznedaroğlu, B., 2002, "Modern Zamanlar Uygarlığı (?)" 21. *Yüzyıla Gelenler, Söylenceler ve Gerçek*, s. 138-173, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- 9 Şubat 2003, *MAİ ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu Raporu*. www.antimai.org. Htm, e.t. 15.04.2004.
- Erkizan, H. N., "2002, Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri", *Doğu-Batı Dergisi*, Sayı 18, s. 65-79.
- Evrensel*, 24 Kasım 2008, [http://www.evrensel.net/arsiv.php], e.t. 14.02.2009.
- Giddens, A., 1994, *Modernliğin Sonuçları*, (çev.) Kuşdil, E., Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Güneş, H., 2003, "İşsizliğe Efelik", *Milliyet*. www://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?
- Gündüz, M., 2002, "Küreselleşen 'Sanki' Dünyanın Sosyal Devlete Saldırısı", *Eğitim Araştırmaları*, (6), s. 34-43.
- Jameson, F., 1991, *Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism*, Duke University Press, Durham, NC.
- Kaçmazoğlu, B., 2002, "Doğu-Batı Çatışması Açısından Globalleşme", *Eğitim Araştırmaları*, (6), s. 44-55.
- Kıralı, S., 2008, *Türkiye: Yeni Bir Ekonomik Krize Doru mu?* http://www.sosyalistdayanisma.org/index.php, Erişim Tarihi: 14.02.2009.
- Kızılçelik, S., 2003, *Küreselleşme ve Sosyal Bilimler*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- _____, 2002, Kapitalizmin Diasporası Olarak Küreselleşme. *Eğitim Araştırmaları*, (6), s. 12-33.
- Kloby, J., 2005, *Küreselleşmenin Sefaleti; Eşitsizlik, Güç ve Kalkınma*, (çev) Düz, O., Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- Kongar, E., 2000, *Barış Kültürü ve Demokrasi*, [www.kongar.org.tr], e.t. 06.02.2009.
- _____, 2003, *Küreselleşme, Mikromilliyetçilik, Çokkültürlülük Anayasal Vatandaşlık*. [www.kongar.org.tr], e.t. 06.02.2009.

- Korkmaz, E., 2008, *Devlet Borçları İyi Yönetemiyor*, [http://www.esfenderkorkmaz.com/Devletborclariiyiyonetilmiyor.htm], e.t. 14.02.2008.
- Kozanoğlu, H., 2002, "Küreselleşme ve Uluslarüstü Sermaye Sınıfı", *Doğu Batı Dergisi*, (18), s. 55-64.
- Mandel, E., 2008, *Geç Kapitalizm*, (çev.) Badem, C., Versus Kitap, İstanbul.
- Plunkett, M.C. & Sauthall, D., 1998, *War and Children, The Child*, 78, s. 72-77, aktaran Çağlayan, Ç., 2004, *Çocuk ve Savaş, Çoluk Çocuk Dergisi*, S. 32-33).
- Radikal*. 19 Ocak 1999.
- _____, 03 Şubat 2009.
- _____, 12 Şubat 2009.
- Ramonet, I., 2002, "2000 Yılı" (Çev. M. E. Sakıncı) içinde *21. Yüzyıla Gelenler, Söylenceler ve Gerçek*, s. 23-28, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Robertson, R., 1999, *Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*, (çev.) Yolsal, Ü. H., Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Sauthall, D. & Abbasi, K., 1998, "Protecting Children from Armed Conflict", *BMS*, (316), s. 1549-1550, aktaran Çağlayan, Ç., 2004, "Çocuk ve Savaş", *Çoluk Çocuk Dergisi*, S. 32-33.
- Şeylan, G., 2003, *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi, Ankara
- Tözüm, H., 2002, Küreselleşme: Gerçek mi Seçenek mi? *Doğu Batı Dergisi*, (18), s-151-171.
- Touraine, A., 2001, "The New Capitalist Society", içinde *Identity, Culture and Globalization*, (eds) Ben-Rafael, E. & Sternberg, Y., s. 256-276, Brill, Boston.
- Vatansever, K. & Vatansever, M., 2001, "Olağan Dışı Durumların Epidemiyolojik Özellikleri", *Toplum ve Hekim*, (16) 4, s. 256- 258.
- Wallerstain, İ., 2001, *Ütopistik ya da 21. Yüzyılın Tarihsel Seçimleri*, (çev. Doğan, T.), Avesta Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, N., 2001, "Küreselleşme: Efsaneden Gerçeklere", içinde *Sınıf Mücadelesinde Marksist Tutum*, [http://www.marksist.com/KUR/Efsaneden%20Gerçeklere.htm].